

عالمان شیعی و مرجعیت در عصر

ناصری

تألیف :

دکتر محمد رضا باقری زاده گان

۱۴۰۱

www.ketab.ir

سرناسه	: باقری زاده گان / محمد رضا : ۱۳۳۹ م
عنوان و نام پدیدآور	: عالمان شیعی و مرجعیت در عصر ناصری / دکتر محمد رضا باقری زاده گان
مشخصات نشر	: تهران: تفکر آینده ساز، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	: ۲۸۷ ص، وزیری ۱۷/۲۵
شابک	: 978-622-7081-69-5
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۷۵ - ۲۸۷.
موضوع	: مجتهدان و علما -- ایران -- قرن ۱۳ روحانیت -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۳ ق. ایران -- تاریخ -- قرن ۱۳ ق. ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ ق. -- روحانیت
رده بندی کنگره	: BP۵۵ / ۲
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۹۶۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۶۰۳۹۵۳

حقوق مادی و معنوی برای انتشارات و مؤلف محفوظ است و هرگونه کپی برداری پیگرد قانونی دارد

عالمان شیعی و مرجعیت در عصر ناصری

که تالیف ..... دکتر محمد رضا باقری زاده گان

که صفحه آرا ..... تفکر آینده ساز

که طراح جلد ..... تفکر آینده ساز

که ناشر ..... تفکر آینده ساز

که شمارگان ..... ۱۰۰۰ جلد

که نوبت چاپ ..... اول، ۱۴۰۱

که قیمت ..... ۱۳۵ هزار تومان

ISBN: 978-622-7081-69-5

فهرست

۱۲	پیشگفتار.....
۱۳	مقدمه.....

فصل اول (مقدمه)

۱۸	چند اصطلاح مهم.....
۱۸	عالم دین.....
۱۸	مرجعیت.....
۲۰	شیعه.....
۲۱	حیات دینی.....
۲۲	حیات سیاسی.....
۲۳	حیات اقتصادی.....
۲۵	دوره قاجار (۱۳۴۴-۱۲۰۴ ق).....
۲۵	عصر ناصری.....

فصل دوم (نقش و جایگاه علما و مرجعیت شیعی در تقابل و تعامل با حاکمان عصر خویش)

۳۱	گفتار اول: اندیشه شیعی در تعامل با حاکمان.....
۳۳	مبانی نظری علمای شیعه.....
۳۴	گفتار دوم: تعامل یا تقابل با حاکمان.....
۳۶	حفظ شاه کشور شیعه.....
۳۸	تعامل در برابر تقابل.....
۴۱	روشنفکران و علما.....
۴۳	تفکر اصلاحات اجتماعی علمای شیعی.....
۴۶	اطاعت از فقیه به مثابه اولی الامر.....
۴۸	جمع بندی.....

فصل سوم (نقش و جایگاه علما و مرجعیت شیعی در حفظ حیات دینی در عصر ناصری)

- ۵۳.....طبقه اجتماعی علما در عصر ناصری
- ۵۴.....اقتدار و نفوذ علماء
- ۵۵.....گفتار اول: نهاد مرجعیت شیعه
- ۵۹.....گفتار دوم: صیانت از حیات دینی
- ۶۱.....شماری از عالمان برجسته شیعی در عصر ناصری
- ۶۱.....آیت الله سید موسی شبیری زنجانی
- ۶۲.....نقش ملاعلی کنی (ره) در عزل ملکم خان و تعطیلی فراموش خانه
- ۶۴.....شیخ مرتضی انصاری دزفولی (ره)
- ۶۵.....حمایت شیخ مرتضی انصاری (ره) از ملاعلی کنی (ره)
- ۶۶.....تاریخچه مختصر بایبه و بهائیت
- ۶۷.....بایگری و نقش علما در مبارزه با آنان
- ۶۷.....مروری کوتاه بر زندگی آیت الله شیخ محمدتقی اصفهانی «آقانجفی»
- ۶۹.....مجازات سران بایبه
- ۷۰.....نقش سعیدالعلماء بارفروش در مبارزه با بایگری
- ۷۳.....سیدجمال الدین اسدآبادی، وحدت و حیات دینی
- ۷۵.....اتحاد مذهبی
- ۷۶.....نامه به مرجع دینی در سامرا
- ۷۸.....میرزای شیرازی (ره) و حفظ حیات دینی
- ۸۰.....عبدالحسین تهرانی، حفظ حیات دینی
- ۸۱.....وصی امیرکبیر
- ۸۲.....میرزا محمود بروجردی، حفظ حیات دینی در سایه امر به معروف و نهی از منکر
- ۸۳.....سیدصادق طباطبایی سنگلجی، حفظ حیات دینی
- ۸۴.....حاج آقا نورالله اصفهانی
- ۸۵.....بایبان سده و هراس شاه
- ۸۶.....سید عبدالحسین لاری، مروج تشیع
- ۸۷.....نفی حکومت قاجار
- ۸۸.....میرزا محمدحسن آشتیانی (ره)، حفظ حیات دینی

۸۹	آیت الله سید محمد طباطبایی فشارکی (ره)، عامل فتوی
۹۱	ملا هادی سیزواری (ره) و بیت المال
۹۳	شیخ فضل الله نوری (ره)، منادی تشیع در عصر قاجار
۹۴	آخوند خراسانی (ره)، جرقه‌ای در عصر ناصری، شعله ای در نهضت مشروعه
۹۵	سید علی اکبرفال اسیری (ره)
۹۷	پیشوای عدالت خواه، سید محمد طباطبایی (ره)، حافظ تشیع
۹۸	میرزا ابوالفضل تهرانی (ره)، منادی تشیع
۹۹	میرزا ابوطالب زنجانی (ره)، مدافع حیات دین
۱۰۰	جمع بندی

فصل چهارم (نقش و جایگاه علماء و مرجعیت شیعی در حفظ حیات سیاسی در عصر ناصری)

۱۰۴	ساختار سیاسی عصر ناصری
۱۰۵	ساختار تعامل سیاسی در دنیای مسیحیت و اسلام
۱۰۷	گفتار اول: علماء، مرجعیت شیعی و استقلال سیاسی
۱۰۹	نقش عالمان تشیع در ساحت سیاست
۱۱۰	میرزای نائینی (ره)، حفظ حیات سیاسی
۱۱۲	اقتدار سنتی یا سلطه موروثی
۱۱۵	گفتار دوم: اصول و نقش سیاسی روحانیت شیعه
۱۱۵	اصل اول: مبارزه فعال برای تسلط بر حوزه‌های علمیه
۱۱۷	اصل دوم: حفظ کیان کشور شیعی
۱۱۸	نقش سیاسی روحانیت در برابر اولی الامر شاه قاجار
۱۱۸	موضع روحانیت شیعه در برابر استفاده ابزاری از دین
۱۱۹	نقش و عملکرد آشکار عالمان شیعه عصر ناصری، اعلام جهاد و تحریم
۱۱۹	عملکرد سیاسی آشکار
۱۲۳	نقش پنهان عالمان شیعی در حل بحران مشروعیت و هویت
۱۲۵	مشروعیت قاجار و هویت شیعی در حفظ حیات سیاسی
۱۲۷	عدم توجه شاه به سیاست امیر کبیر
۱۲۷	کنش، فرهنگ سیاسی و توطئه کفار
۱۳۰	شیخ هادی نجم آبادی (ره)، فساد سیاسی ناصری

- ۱۳۱..... حیات سیاسی و سید جمال (ره).....
- ۱۳۲..... گسترش بینش سیاسی شاه و مطبوعات.....
- ۱۳۴..... اصلاحات به اصطلاح سیاسی و مترقی.....
- ۱۳۶..... راه آهن و حاج میرزا جواد آقا مجتهد تبریزی (ره).....
- ۱۳۶..... هشدار سیاسی علما به شاه.....
- ۱۳۹..... کنش سیاسی.....
- ۱۴۰..... میرزا محمدحسن آشتیانی (ره) و حیات سیاسی.....
- ۱۴۰..... مبارزه با سلطه گری سیاسی.....
- ۱۴۴..... میرزای آشتیانی (ره) و کنش سیاسی.....
- ۱۴۵..... نامه سیاسی میرزای آشتیانی (ره) به ناصرالدین شاه.....
- ۱۵۴..... امتیاز به بارون ژولیوس دو روبتر و مخالفت عالمان شیعی.....
- ۱۵۴..... اعتراض سیاسی حاج مُلّا علی کنی (ره) به قرارداد روبتر.....
- ۱۵۸..... قدرت سیاسی، قاطعیت و قدرت روحی حاج مُلّا علی کنی (ره).....
- ۱۵۹..... حاج مُلّا علی کنی (ره) از نگاه محمدحسن خان در حفظ حیات سیاسی.....
- ۱۶۰..... جوایه سید جمال (ره) به حاج مستان مراغهای.....
- ۱۶۳..... ناصرالدین شاه ناپلئون عصر.....
- ۱۶۴..... سفارتخانه‌های خارجه.....
- ۱۶۶..... دین عامل بازگشت به صحنه سیاست.....
- ۱۶۸..... بی سیاستی ناصرالدین شاه.....
- ۱۶۸..... امیرکبیر سیاستمدار اصلاح گر عصر ناصری.....
- ۱۷۰..... شیخ حسن کربلایی و سیاست اجتماعی قبل از تحریم.....
- ۱۷۱..... فرنگیان، سیاست آزادی، موقعیت علما.....
- ۱۷۱..... سیاست ناصری و انگلیس.....
- ۱۷۳..... حیات سیاسی و جامعه اهل قلم ایران.....
- ۱۷۵..... جریده اختر، با موضعی دوگانه.....
- ۱۷۶..... میرزای شیرازی (ره) و حیات سیاسی.....
- ۱۷۷..... هشدار سیاسی میرزا (ره) به ناصرالدین شاه قاجار.....
- ۱۷۸..... جمع بندی.....

فصل پنجم (نقش و جایگاه علماء و مرجعیت شیعی در حفظ حیات اقتصادی در عصر ناصری)

- گفتار اول: علماء، مرجعیت شیعه و حیات اقتصادی..... ۱۸۴
- حفظ اقتصاد در تبعیت احکام دین..... ۱۸۵
- زمینه های تجارت و اقتصاد در ایران عصر ناصری..... ۱۸۵
- گفتار دوم: بسترهای تجارت در ایران..... ۱۸۶
- مقایسه تجارت و اقتصاد ایران عصر ناصری با اروپا..... ۱۸۷
- تجارت خانه های عصر ناصری..... ۱۸۹
- ابعاد و محور تقابلی اقتصاد ملی با بازار خارجی..... ۱۹۲
- حرمت مودت با کفار..... ۱۹۳
- موضع میرزای شیرازی (ره) و خدمات دولت..... ۱۹۴
- شیخ فضل الله نوری (ره)، سه سال قبل از تحریم..... ۱۹۶
- آشننگی حیات اقتصاد ناصری و هدایت علماء..... ۱۹۸
- ایران مرکز ثقل روابط اروپا، آسیا و آفریقا..... ۱۹۹
- فروش ایران، توزیع امتیازات..... ۲۰۱
- روحانیان، زنگ خطر حیات اقتصادی و نفی تجمل..... ۲۰۳
- برخی از علمای ذی نفوذ و حیات اقتصادی..... ۲۰۸
- نقش تجار در عصر ناصری..... ۲۰۸
- نقش رعایا در عصر ناصری..... ۲۱۰
- برگ سبز اما ستمی، اقتصاد عصر ناصری..... ۲۱۱
- باز تعریفی از تکوین رهبری ولایی ملت شیعی در حفظ حیات اقتصاد..... ۲۱۳
- بازشناسی دشمن اقتصادی، میرزا (ره) و رشد ادراک عمومی..... ۲۱۵
- باز تعریفی از خیانت شاه در واگذاری امتیاز توتون و تنباکو به شرکت رژی انگلستان..... ۲۱۷
- صورت امتیاز شرکت رژی طبق قرارداد. پنجاه سال استعمار و سلطه..... ۲۱۹
- مرجعیت شیعی، تلاش در بیداری مردم..... ۲۲۲
- اقدام و قیام..... ۲۲۳
- میرزا پناهگاه مردم و علمای بلاد..... ۲۲۴
- نخستین تلگراف میرزا (ره) به ناصرالدین شاه..... ۲۲۶
- باز تعریفی از واکنش مردم و نقش روحانی شیعی آقا نجفی و آقا سید علی اکبر فال اسیری..... ۲۲۷

نقش علما و مرجعیت شیعه، همواره بر اساس وظیفه ای که بر عهده دارند، هدایت و رهبری جامعه اسلامی در عصر غیبت، در راستای احکام اسلام و موازین شرع است. مراجعان به مراجع دینی، آحاد مردم از هر قشر، گروه و طایفه ای در هر شهر و دیاری می باشند؛ زیرا علما حافظان حریم تشیع و ولایت هستند. نقش پررنگ و مجاهدانه عالمان شیعی به مانند فرماندهان و جنگ آوران میدان نبرد حق و باطل در دنیای کنونی بسی خطیر و ارزشمند بوده و هست. دوران پادشاهان قاجار، به ویژه عصر ناصری در ایران را می توان از دوران مهمی دانست که عالمان شیعه در رخدادها، تحولات و عرصه های دینی، سیاسی و اقتصادی تأثیر بسزایی داشتند و می توان گفت نقش مؤثر مربوط به آنان بوده است که کمتر به آن پرداخته شده و یا لابه لای سطور تألیف شده اشاره و معرفی شناسنامه ای، گردیده است. نگارنده در این تحقیق با تأکید بر منابع کتابخانه ای و رویکرد توصیفی - تحلیلی با محوریت شخصیتی و موضوعی عالمان تأثیرگذار، با رعایت مقدمه و مؤخره رویدادهای تاریخی و توالی اقدامات آنان در عصر ناصری، درصدد تبیین چگونگی نقش آفرینی علما و مرجعیت شیعی در حفظ حیات دینی، سیاسی و اقتصادی در یک دوره پنجاه ساله سلطنت ناصرالدین شاه قاجار (۱۲۶۴-۱۳۱۳ق) در ایران می باشد. هر چند این کتاب با مشکلاتی چون یافتن منابع و اسناد مواجه گردید اما سعی در بیان نقل قول ها، یافته ها همراه تحلیلی علمی مخطبی می باشد.

علاوه بر آن به بررسی و واکاوی نقش اجتماعی عالمان دین در برابر خود خواهی های حاکم قاجاری و جلوگیری از هجوم دو دولت روس و انگلیس و امتیاز خواهی، باجگیری آنان از شمال و جنوب ایران به کارویژه آنان در ایجاد آرامش و وحدت ملت اسلامی با شعار «شیعه زیر بار زور مستبدان حکومتی و استعمارگران اجنبی نخواهد رفت» به تحلیل فتوای مرجعیت شیعه که ایران را از سلطه خواهی پنجاه ساله انگلستان به نام امتیاز رژی و هفتاد ساله رویتر نجات داد که این حرکت عالمانه مرجعیت بصیر و آگاه به زمان بود دولت قاجار را نهیب زد تا در برابر احکام اسلام تمکین نماید؛ و این تأثیرات نقش آفرینی تاریخی علما و عوامل دیگری چون در صحنه بودن آحاد مردم و اندیشمندان آگاه در این عصر بود که نهضت مشروطه مشروعه و پس از آن سقوط دولت پهلوی و بروز و ظهور انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ ش را در پی داشت. در نهایت رهیافت این کتاب روشنگری و آشنا کردن مخاطبان بویژه نسل جوان و نقش عالمان و مرجعیت شیعه و دیگر دلسوزان جامعه در حفظ موارث دینی می باشد. تا نسل امروز آگاه تر مراقب توطئه های دشمنان داخلی و خارجی باشند و در همراهی رهبران دین و بصیران جامعه جهت حفظ حریم تشیع بکوشند.